УДК 581.526.42 (477. 85)

В.Д. СОЛОДКИЙ, *д-р біол. наук, професор кафедри землевпорядкування та кадастру Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна*
Р.І. БЕСПАЛЬКО, *канд. біол. наук, доцент, завідувач кафедри землевпорядкування та кадастру Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна*
І.І. КАЗІМІР, *канд. біол. наук, доцент кафедри землевпорядкування та кадастру Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна*

ВИКОНАННЯ ВИМОГ СТРАТЕГІЇ КАРПАТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наведено механізм реалізації Стратегії Карпатської конвенції на Буковині, що є основою збалансованого розвитку регіону - створення відповідних економічних, організаційних і правових передумов, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття.

***Ключові слова*: Карпатська конвенція, моніторинг загроз, запобіжні заходи, екстрені дії, збалансований розвиток.**

Вступ

Стратегією виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (далі Стратегія Карпатської конвенції) передбачено врегулювання природоохоронних, економічних, соціальних відносин на місцевому, національному та міжнародному рівнях. В основу покладено положення про те, що однією із найважливіших передумов забезпечення цілісності гірських та передгірських ландшафтів є збереження природних екосистем, здатних ефективно виконувати кліматорегулювальну роль і протистояти катастрофічним повеням та зсувам − основній загрозі екологічної безпеки регіону, що спричиняє дестабілізацію природного середовища краю [1, 2, 3, 5, 6, 10].

Матеріали та методи досліджень

Для досягнення цілей Карпатської конвенції визначено базові принципи внутрішнього національного та транскордонного співробітництва: а) принципи запобігання та застереження; б) принцип «забруднювач платить»; в) участь громадськості та залучення зацікавлених організацій; г) транскордонна співпраця; д) інтегроване планування та управління земельними та водними ресурсами; е) програмний підхід; ж) екосистемний підхід. Базові принципи Карпатської конвенції в Буковинських Карпат та Передкарпатті реалізують за напрямами: інтегрований підхід до управління земельними ресурсами; збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття; просторове планування; стале та інтегроване управління водними ресурсами та річковими басейнами; стале сільське та лісове господарство; сталий туризм; система оцінювання інформації про стан природного довкілля, моніторинг та раннє попередження; участь громадськості.

Результати досліджень та їх обговорення

У питаннях реалізації Стратегії Карпатської конвенції особливу увагу надано лісам як основному структурному елементу екомережі. Це пов’язано з тим, що у лісах Буковини накопичилося багато актуальних проблем (екологізація господарювання, оптимізація лісокористування, складна структура водозбірних ландшафтів тощо), що можуть призвести до соціально-економічних негараздів. Гірські ліси Буковини розташовані на площі 118,3 тис. га. Щорічно тут заготовляють понад 300 тис. куб. м деревини.

© **Солодкий В.Д., Беспалько Р.І., Казімір І.І., 2013**

Але гірські ліси Буковини є не тільки джерелом цінної сировини, вони також виконують водоохоронні, водорегулюючі та протиерозійні функції і мають велике екологічне значення [7, 9]. Слід зауважити, що у Буковинських Карпатах протягом багатьох десятиріч здійснювалося інтенсивне господарювання без врахування специфіки гірських та передгірських умов, що призвело до порушення екологічної рівноваги – у великих обсягах, особливо у повоєнний період, коли велося суцільне вирубування лісу, безсистемно будувалися лісовозні дороги та трелювальні волоки, нафто- і газопроводи, проводилося розорювання крутосхилів тощо [4, 11].

У зв'язку з цим вживається низка науково-виробничих заходів, зокрема, екомережа Буковинських Карпат та Передкарпаття формується на принципах забезпечення цілісності екосистемних функцій основних її структурних елементів – територій природно-заповідного та лісового фонду, захисних насаджень, земель оздоровчого, рекреаційного призначення та місць поширення видів і угруповань, занесених до Червоної та Зеленої книг України.

Проведений аналіз застосування різних методів трелювання деревини засвідчив, що екологічна безпека лісових формацій гірських лісів Буковинських Карпат (60 відсотків їх знаходиться на схилах понад 20 градусів) значною мірою залежить від технології вирубок головного користування. Загальною проблемою лісового господарства в гірських умовах є відсутність механізмів для повітряного трелювання деревини при розробці лісосік. Це призводить до того, що в місцях суцільних вирубок деревостанів (наземного спуску деревини з гір) деградують природні комплекси, посилюється змив ґрунту, засмічуються і забруднюються гірські потоки, що в кінцевому підсумку призводить до інтенсифікації стихійних явищ та порушення сталості екологічної безпеки регіону. Внаслідок таких систем господарської діяльності нижній гірський пояс буково-ялицевих лісів поступово змінювався смерековими монокультурами, що в окремих випадках призвело до випадіння цінної породи – ялиці білої. Все це потребує заходів щодо приведення лісокористування у відповідність до сучасних нормативів [8, 11].

Ефективним способом транспортування деревини в умовах Буковинських Карпат та Передкарпаття є повітряно-канатний спуск. Він відповідає вимогам раціонального природокористування, оскільки забезпечує збереження природних гірських ландшафтів від руйнівного впливу, що спостерігається при тракторному трелюванні.

Слід зазначити, що в 70-80-ті роки в лісах Буковинських Карпат вже застосовувалися повітряно-трелювальні установки для спуску деревини з гір. Проте вони були трудомісткі по монтажу, вимагали багато ручної праці при експлуатації і при настанні ринкових відносин їхнє використання ускладнилось.

З врахуванням сучасних економічних умов нами впроваджено у виробництво Державного Підприємства «Путильське лісове господарство» вдосконалену конструкцію канатно-підвісної установки. Дана установка забезпечує високу продуктивність механізованої праці при здійсненні лісозаготівельних робіт, збереження водорегулюючих, ґрунтозахисних та інших корисних властивостей лісу, успішне поновлення головних порід. Впровадження даної канатнопідвісної установки в гірських умовах дозволить зберегти їх цінні екосистеми, дасть значний не тільки екологічний, але й економічний ефект [7].

Провідну роль в імплементації Карпатської конвенції відіграють рівномірно-поступові вирубки, що мають значний природоохоронний ефект, зберігають захисні функції лісових насаджень та ландшафтів. На цих лісосіках мінімально порушується ґрунт та лісова підстилка технікою, що зменшує, порівняно з суцільнолісосічними вирубками, їх негативний вплив на водоохоронні та ґрунтозахисні властивості лісу. Важливо те, що рівномірно-поступові вирубки сприяють збереженню корінних типів лісу та оптимальному лісовідновленню за рахунок створення для молодняку мікроумов для його активного росту. Рівномірно-поступові вирубки дозволяють створювати благонадійний підріст на лісосіках і відповідні високобонітетні насадження при скороченні термінів їх вирощування.

Механізм реалізації вимог Карпатської конвенції враховує також положення Закону «Про екологічну мережу України», перспективний план розвитку територій природно-

заповідного фонду та домінуючу роль лісових ландшафтів області (рисунок 1). У зв'язку з цим згідно встановленого порядку визначено ключові території екомережі Буковини, куди включено як вже створені національні природні парки «Вижницький», «Черемоський», «Хотинський» (НПП), так і запроектовані НПП «Сторожинецький» і «Буковинські гірські ліси» та зоологічний заказник «Зубровиця».

Рисунок 1 – Механізм системної реалізації Стратегії Карпатської конвенції на Буковині

У напрямку оптимізації лісокористування проведено господарсько-доцільне групування типів лісу за цільовим призначенням особливо захисних ділянок лісового фонду. З позицій екологічно збалансованого лісокористування, запобігання проявам згубних наслідків природних явищ, посилення водоохоронних, захисних, рекреаційних та інших корисних властивостей лісу ці ділянки запропоновано виключити із головного користування. Господарське групування типів лісу по зонах та пріоритетних напрямках здійснення лісогосподарських заходів на особливо захисних ділянках різних категорій, згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» (2007 р.), свідчить про доцільність виділення трьох цільових захисних груп лісів: темнохвойних, букових і гірських долин. Для успішної реалізації водозбірного принципу господарювання передбачено розробити план дій правового регулювання відносин між землекористувачами, посилити відповідальність за його порушення.

Механізмом реалізації вимог Карпатської конвенції (рисунок 1) передбачено також впровадження екологічних стандартів у природокористування як основного напряму збереження біорізноманіття та збалансованого управління агролісоландшафтами. Зокрема для стабілізації природокористування і поліпшення екологічного стану в Буковинських Карпатах необхідно розробити програму щодо охорони та відтворення природних екосистем. З метою оптимізації лісокористування у Карпатах слід розробити

еколого-економічну науково-обґрунтовану систему ведення лісового господарства з врахуванням цілого комплексу взаємопов'язаних чинників геологічного, кліматичного і гідрологічного характеру. Пріоритетним напрямом оптимізації системи ведення лісового господарства у горах, що забезпечує комплексний, екосистемний підхід до природокористування, є перехід на водозбірно-ландшафтні принципи лісогосподарювання.

Висновки

Механізм реалізації Стратегії Карпатської конвенції вирішує існуючі протиріччя між необхідністю збереження екосистем і забезпеченням народного господарства продукцією лісового господарства, а також є основою збалансованого розвитку регіону - створення відповідних економічних, організаційних і правових передумов, удосконалення підходів до збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, невиснажливого використання природних ресурсів Буковинських Карпат та Передкарпаття.

Перелік посилань

1. Екологічний потенціал наземних екосистем / [Голубець М.А., Марискевич О.Г., Крок О.Б. та ін.] – Львів: Поллі, 2003. – 180 с.

2. Екологічний паспорт Чернівецької області – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – 208 с.

3. Концепція збереження біологічного різноманіття України / Затв. Постановою КМУ № 439 від 12.05.1997 р. – К., 1997. – 28 с.

4. Лавров В.В. Приклад системного підходу до формування програми інтегрованого управління водозбірними басейнами Чернівецької області з використанням екологічної ролі лісів / В.В. Лавров, В.Д. Солодкий // Лісівництво і агролісомеліорація. – 2004. – Вип. 107. – С. 40-49.

5. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 577-р. – 12 с.

6. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – С. 218–234.

7. Солодкий В.Д. Екосистемний підхід у лісокористуванні / Солодкий В.Д. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 56 с.

8. Солодкий В.Д. Лісогосподарські аспекти вдосконалення програми комплексного протипаводкового захисту Буковинських Карпат / В.Д. Солодкий // Агроекологічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 17–20.

9. Солодкий В.Д. Ефективні підходи до формування екомережі Чернівецької області / В.Д. Солодкий, В.В. Лавров // Агроекологічний журнал – 2008. – №1. – С. 13-17.

10. Стратегія виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат // Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 січня 2007 р. № 11-р (968-164).

11. Фурдичко О.І. Програма сталого розвитку Буковини / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров, В.Д. Солодкий // Агроекологічний журнал – 2007. – № 2. – С. 16-24.

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2013 р. українською мовою.
Стаття рекомендована членом редколегії канд. біол. наук О.О. Скрипником.

В.Д. СОЛОДКИЙ, Р.И. БЕСПАЛЬКО, И.И. КАЗИМИР
Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина

ИСПОЛНЕНИЕ ТРЕБОВАНИЙ СТРАТЕГИИ КАРПАТСКОЙ КОНВЕНЦИИ НА ПРИМЕРЕ ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Приведен механизм реализации Стратегии Карпатской конвенции на Буковине, являющийся основой устойчивого развития региона – создания соответствующих экономических, организационных и правовых предпосылок, сохранения биотического и ландшафтного разнообразия.

***Ключевые слова*: Карпатская конвенция, мониторинг угроз, предупреждающие мероприятия, экстренные действия, сбалансированное развитие.**

V.D. SOLODKY, R.I. BESPALKO, I.I. KAZIMIR
Chernivtsi National University Named After Yuriy Fedkovych, Chernivtsy, Ukraina

IMPLEMENTATION OF THE CARPATHIAN CONVENTION STRATEGY REQUIREMENTS ON THE EXAMPLE OF CHERNIVTSI REGION

The mechanism of realization of Strategy of convention of Carpathians is brought around to Bukovyna that is basis of the balanced development of region is creation of corresponding economic, organizational and legal pre-conditions, maintenance of biotic and landscape variety.

***Keywords:* Carpathian Convention, monitoring threats, precautions, emergency action, sustainable development.**